

67. Kur'ân-ı Kerim'deki kinayeli ifadeler ve Türkçe meallerdeki tercümeleri¹**Cumali BAYLU²**

APA: Baylu, C. (2023). Kur'ân-ı Kerim'deki kinayeli ifadeler ve Türkçe meallerdeki tercümeleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 1126-1146. DOI: 10.29000/rumelide.1379418.

Öz

Sözlükte bir şeyi örtmek ve gizlemek anlamlarına gelen kinaye kavram olarak, sözü gerçek anlamına da gelecek şekilde gerçek anlamının dışında kullanmak anlamına gelir. Kinayeli ifadelerin bir dilden başka bir dile aktarılmasında tercüme tekniklerine riayet edilmemesi durumunda aynı anlam hedef dilde ortaya çıkmayabilir. Kur'ân-ı Kerim'i doğru anlamak için gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde birçok tercüme ve meal çalışması yapılmıştır. Günümüzde de bu faaliyetin devam ettiği, şahıslar ve kurumlar tarafından Kur'ân-ı Kerim meallerinin yazıldığı görülmektedir. Gerek Arapçanın günümüze kadar ulaşan en eski yazılı metni olması gerekse içerdiği bir takım söz sanatları sebebiyle Kuran-ı Kerim'in Türkçeye aktarılmasında bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan zorluklardan birisi de mecaz ve kinayeli ifadelerin Türkçe karşılıklarının belirlenmesidir. Bu tarz ifadelerin hedef dile doğru aktarılması Kur'ân metninin doğru anlaşılması için son derece önemlidir. Bu noktada meal yazarları, kinayeli ifadeyi kelimesi kelimesine Türkçeye aktarmak veya Türkçede o ifadeyi karşılayan bir söz bulmak yolundan birisini tercih etmek durumunda kalmaktadır. Bu çalışma kapsamında, kurumlar ve şahıslar tarafından oluşturulan bazı Türkçe mealler seçilerek bu meallerde Kur'ân-ı Kerim'deki kinayeli ifadelerin Türkçe karşılıkları incelenmiştir. Bu şekilde Türkçe meallerin kinayeli ifadeleri tercüme etmedeki usulleri belirlenmeye çalışılmış ve mealler arasında tercihler yapılarak ve gerektiği yerde tercüme önerilerinde bulunularak Kur'ân'da geçen kinayeli ifadeleri Türkçeye aktarma hususunda katkıda bulunulmuştur.

Anahtar kelime: Arap Dili ve Belagati, Kinaye, Mecaz, Belagat, Kur'ân-ı Kerim, Meal

The allusion expressions in The Qur'an and their translations in the context of Turkish Qur'an translations**Abstract**

In Arabic rhetoric, allusion means using a word to express a meaning other than its literal meaning. In the case of not paying attention to the translation techniques in the translation of such expressions from one language to another, the same meaning may not emerge in the target language. In this study, the Turkish translation of allusions in the Quran will be examined in the context of Turkish Quran translations. In order to understand the Quran, many translation studies were carried in the Ottoman Empire and the Turkish Republic period. But some difficulties are encountered in the transmission of the Qur'an into Turkish. One of these difficulties is the translation of allusions. The correct translation of such expressions is extremely important for the correct understanding of the Qur'an. In this study, some of allusion expressions in Quran translations will be examined. In this way, it will

¹ Bu makale, 07.05.2023 tarihinde FSMVÜ II. Uluslararası Arap dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresi'nde "Kur'ân-ı Kerim'de Bazı Kinayeli İfadeler ve Türkçe Meallerdeki Tercümeleri" ismiyle sunulan özetin genişletilmiş halidir.

² Dr. Eğitim Görevlisi, Diyanet Akademisi Başkanlığı Kocaeli Dini Yüksek İhtisas Merkezi (Kocaeli, Türkiye), cumalibaylu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6454-2173 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.08.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379418]

be tried to determine the method in the translation of the kinayah expressions of the Turkish translations of the Qur'an. In addition, a choice will be made between these translations and translation suggestions will be made where necessary.

Keywords: Arabic Language, Belagah, Aluusion, Mecaz, The Holy Qur'an

Giriş

Kinaye, deyim ve atasözleri, bir dilin zenginliğini ve derinliğini gösteren önemli unsurlardır. Bu sözler, birçok dilde kullanılır ve farklı kültürlerdeki insanların iletişimde önemli bir rol oynar. Bu ifadeler, bir şeyi dolaylı veya mecazi olarak ifade etmek için kullanılır ve dilin anlaşılması, yorumlanması ve kullanılması açısından önem arz eder. Kinaye, bir kelimenin veya ifadenin gerçek anlamının kastedilmesi mümkün olacak şekilde mecaz anlamı kastedilerek kullanılmasıdır. Deyimler ve atasözleri ise, bir kültürün veya toplumun geleneksel bilgeliğini yansıtan kalıplaşmış ifadelerdir. Bu tür ifadeler, sadece kelimelerin anlamlarından daha fazlasını ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel değerleri, davranışları ve inançları yansıtır. Dilin doğru anlaşılması ve kullanılması açısından, kinaye, deyimler ve atasözleri doğru bir şekilde tercüme edilmelidir. Bunlar, bir dildeki kelime anlamlarından ziyade, kültür, gelenekler, yaşam tarzları ve toplumsal değerler gibi unsurları yansıttıkları için doğru tercümeleleri önemlidir. Doğru bir tercüme yapılmadığında, söz konusu ifadenin farklı bir anlam taşıması ve anlaşılabilmesi mümkün olabilmektedir. Özellikle dinî metinlerde, doğru tercüme yapılması son derece önemlidir. Bunların başında şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'in tercümesi yani meali gelmektedir. Kur'ân gibi kutsal bir metnin tercümesi, milyonlarca insanın hayatını etkileyebilecek bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, Kur'ân'daki ifadelerin doğru tercümesi/meali, Kur'ân mesajının doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlayan önemli bir husustur.

Bilinen ilk Türkçe Kur'ân meali 1401 yılında yazılmış, o dönemden günümüze altı asırdan fazla bir süredir, çok sayıda ve çeşitli Kur'ân meali, kelime mealleri ve satır altı tercümeleleri gibi farklı türlerde eserler yayınlanmıştır. Ancak genellikle bireysel çalışma ürünü olarak ortaya konulduğu ve bir kontrol mekanizmasına tabi olmadığı için meallerde bariz tercüme hataları görülmektedir. Bu hataların sebeplerinden birisi de kinaye, deyim, mecaz vb. dile özgü anlatım tarzlarının tercüme edilmesindeki yaklaşımdır. Bu makalede Türkiye'de farklı dönemlerde yazılan şahıs ve kurum mealleri bağlamında, Kur'ân'daki kinayeli ifadelerin karşılıkları incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle Kur'ân'da geçen 21 kinayeli ifade tespit edilmiş, bunların kinaye yönü izah edilmiş ve seçilen meallerdeki karşılıkları aktarılmıştır. Daha sonra bu meallerin kinayeli ifadeyi tercümedeki yaklaşımları tespit edilip Türkçede anlaşılır olup olmaması ve Arapçadaki anlamı ifade edip etmemesi bakımından değerlendirilmiş ve gerekli görülen yerlerde yeni önerilerde bulunulmuştur. Ülkemizde doğrudan bu konuyla ilgili yapılan bir çalışmaya ulaşamadık. Bu konuya yakın bir çalışma olarak ise yalnızca "Kur'ân'daki Deyimler ve Zemahşeri'nin Keşşâfı" isimli çalışmaya ulaşabildik. Abdulcelil Bilgin'e ait bu çalışmada Kur'ân'daki bazı kalıp ifadelerine yönelik Zemahşeri'nin yorumu ve bu ifadelerin Türkçe meallerdeki karşılıkları incelenmiştir. Çalışmamızın Bilgin'in çalışmasıyla örtüşen bazı yönleri olmakla birlikte esasında kinaye ve deyim birbirinden farklı kavramlardır. Ancak Arapçadaki bazı kinayeli ifadelerin Türkçede deyim olarak yer alması iki çalışmanın bazı noktalarda kesişmesine neden olmuştur. Bu sebeple çalışma kapsamında Bilgin'in eserinden de istifade edilmiştir. Bununla birlikte Bilgin'in çalışmasında yer almayan kinayeli bazı ifadeler de bu çalışma kapsamında ele alınmıştır.

1. Arap Dilinde Kinaye

Kinaye / كِنَايَة kelimesi Arapça sülâsî birinci baptan يَكْنُو - كُنَا fiilinin veya ikinci baptan يَكْنِي - كُنَا fiilinin masdarı olup sözlükte; “örtmek”, “anlamı kapalı olmak”, “bir şeyi üstü kapalı olarak söylemek” ve “bir sözle başka bir şeyi kastetmek” gibi anlamlara gelmektedir (Ebû Nasr Cevherî, 1987, s. 6/2477).

Kinaye kelimesi sadece Belagat ilminde değil, aynı zamanda nahiv ilminde ve fıkıh ilminde de kullanılmaktadır. Nahiv ilminde bazı durumlarda sayılar veya kişiler açıkça ifade edilmek yerine, “كَذَا/şu kadar” ve “فُلَانٌ/falanca kişi” gibi kinayeli lafızlar kullanılır (Zemahşerî, 1993, s. 224). Bu şekilde söylenen ifadelerde kapalı bir anlam bulunur. Fıkıh ilminde ise, kendisiyle kastedilen mana kapalı olan lafızlara da kinaye adı verilir (Erdoğan, 2010, s. 311). Ancak bu ilimlerde kinaye ifadesi daha ziyade sözlük anlamıyla kullanılır ve belagat ilmindeki kinayeden farklıdır. (Ulugöl, 2020, s. 628).

Belagat ilminde, kinaye terimi geçmişten günümüze değişik şekillerde tanımlanmıştır. Klasik ve çağdaş eserlerde, bu sanatın farklı yönleri ve kullanımları üzerine yapılan çeşitli tanımlar yer almaktadır. Bu tanımlardan en meşhuru şöyledir: “Kinaye; kendisinin kastedilmesi de mümkün olacak şekilde, gerektirdiği başka bir mana (lâzım mana) kastedilerek kullanılan bir lafızdır” (Kazvîni, 2009, s. 83).

Kinaye sanatında iki unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bir mananın farklı bir lafızla ifade edilmesidir. Bu açıdan kinaye ile mecaz arasında bir benzerlikten söz edilebilir. Çünkü mecazda da aynı durum bulunmaktadır. Kinayede ön plana çıkan diğer unsur, kinayede kullanılan lafzın gerçek anlamda yani lafzın ifade ettiği anlamda kullanılabilmesine engel bir durumun olmamasıdır. İşte bu husus, kinayenin mecazdan farklı olduğunu gösterir. Çünkü mecazda, kullanılan lafzın gerçek anlamının kastedilmesine engel olan bir durum (karine-i mânia) bulunmaktadır.

Örneğin kinaye sanatının en meşhur örneklerinden olan “فُلَانٌ طَوِيلُ النَّجَادِ/Falancanın kılıç askısı/bağı uzundur” cümlesinde zahiren bir kişinin kılıç bağının uzun olduğu söylenmiştir. Ancak burada asıl kastedilen o kişinin uzun boylu biri olduğudur. Zira bir kişinin kılıç bağının uzun olması dolaylı olarak onun boyunun da uzun olduğunu gösterir (Kazvîni, 2009, s. 84).

Kinayede; kullanılan lafız (meknî bih) ve kastedilen mana (meknî anı) olmak üzere iki rükün bulunmaktadır. Buna göre yukarıda verilen örnekte geçen “طَوِيلُ النَّجَادِ” ifadesi meknî bih, “طَوِيلُ الْقَامَةِ/uzun boylu” ifadesi ise meknî anı olmaktadır.

2. Kinaye İçeren Bazı Ayetler ve Türkçe Meallerdeki Karşılıkları

Bu bölümde Kur'ân-ı Kerim'de geçen kinayeli ifadelerin, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar farklı dönemlerde yazılmış bazı meallerdeki karşılıkları tespit edilip incelenecek ve değerlendirilecektir.

1-Bakara 2/61:

﴿وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاؤُوا بِغَضَبِ مِنَ اللَّهِ﴾

Bu ayette geçen “ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ” ifadesinde nispetten kinaye bulunmaktadır. Zira bahsi geçen kimselerin zillete ve fakirliğe maruz kalmaları sarih bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “onların üzerine zillet ve fakirlik vuruldu” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (Sâfi, 1995, s. 1/153) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “Üzerlerine de zillet ve meskenet binası kuruldu” (Elmalılı, 1993, s. 8).
- Çantay: “Onların üzerine horluk ve yoksulluk vuruldu” (Çantay, 1990, s. 1/24).
- Yavuz: “Onların üzerine horluk ve yoksulluk yüklendi” (Fikri Yavuz, trs, s. 10)
- Ateş: “Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu”(Ateş, trs, s. 8).
- TDV: “Üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu” (Heyet, 2014, s. 8).
- Yaşar Nuri: “üzerlerine zillet, eziklik ve yoksulluk damgası vuruldu” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “alçaklık ve yoksulluğa mahkum edildiler” (Yüksel, 2016, s. 29).
- DİB: “Zillet ve yoksulluk onları kapladı” (Altuntaş & Şahin, 2011, s. 8).
- Kur’ân Yolu: “Zillete, fakru zarûrete mahkûm oldular” (Heyet, 2018, s. 8).
- Süleymaniye: “Başlarına sefillik ve çaresizlik çöktü” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “Horluk ve yoksulluğa maruz kaldılar” (Bayraklı, 2007, s. 478).
- Öztürk: “hezimete, esarete ve ağır vergiler altında ezilmeye mahkûm oldular” (Öztürk, 2011, s. 14).
- İslamoğlu: “onlara alçaklık ve yoksulluk mührü vuruldu” (İslamoğlu, 2008, s. 61).

Meallerin çoğunda kinayeli bu ifade, Türkçe başka bir kinaye/deyim tercih edilerek, “damga vurulmak”, “mahkûm edilmek”, “yüklenmek”, “kaplamak” ve “çökmek” ifadeleriyle Türkçeye aktarılmıştır. İlgili ifadenin Arapçasındaki kinaye sanatı dikkate alındığında bu ifadelerden en uygunun “kaplamak” olduğu anlaşılır. Zira bu ayette zilletin ve yoksulluğun söz konusu kişileri bir kubbe gibi kapladığından söz edilmektedir. DİB mealindeki “kaplamak” ifadesi kinayeli bir ifade olmakla birlikte ayetin manasını da net olarak aktarmaktadır. “Damga vurulmak” ifadesinde de aynı mana anlaşılma ile birlikte zillet ve fakirlik bir mührü benzetilerek Arapçadaki kinayenin yönü değiştirilmiştir. Bayraklı’ya ait “Horluk ve yoksulluğa maruz kaldılar” mealinde ise kinayeli ifadeden açık ifadeye dönülmüştür. “Onların üzerine horluk ve yoksulluk vuruldu” mealinde ise tamamen literal tercüme yapılmıştır. “Kaplama” ifadesinin dışında “bürümek”, “kuşatmak” ve “sarmak” ifadeleri de bir öneri olarak değerlendirilebilir.

2- Âl-i İmrân 3/119:

(عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ)

Bu ayette geçen “عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira münafıkların Müslümanlara karşı içlerinde sakladıkları öfke sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “Size karşı parmak uçlarını ısırırlar” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir (Sâfi, 1995, s. 2/293). Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “parmaklarını ısırıyorlar” (Elmalılı, 1993, s. 64).
- Çantay: “parmaklarının uçlarını ısırırlar” (Çantay, 1990, s. 1/103).
- Yavuz: “parmaklarının uçlarını ısırırlar” (Fikri Yavuz, trs, s. 66).
- Ateş: “parmak uçlarını ısırırlar” (Ateş, trs, s. 64).
- TDV: “parmaklarının uçlarını ısırırlar” (Heyet, 2014, s. 64).

- Yaşar Nuri: “parmak uçlarını ısırırlar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “parmaklarını ısırırlar” (Yüksel, 2016, s. 71).
- DİB: “parmaklarını ısırırlar” (Altuntaş & Şahin, 2011, s. 64).
- Kur’ân Yolu: “parmaklarını ısırıyorlar” (Heyet, 2018, s. 64).
- Süleymaniye: “tırnaklarını yerler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “parmaklarını ısırırlar” (Bayraklı, 2007, s. 541).
- Öztürk: “parmaklarını ısırırlar” (Öztürk, 2011, s. 90).
- İslamoğlu: “parmaklarına diş geçirirler” (İslamoğlu, 2008, s. 128).

Burada zikredilen ve zikredilmeyen diğer meallerin hemen hepsinde bu ifade Türkçeye “parmak ısırma” şeklinde aktarılmıştır. Ayetteki kinayeli ifadenin Türkçede kinayeli bir karşılığı olmadığı için meal yazarları harfi tercüme yaparak “parmaklarını ısırırlar” ifadesini tercih etmişlerdir. Ancak bu tercih, beraberinde bir yanlış anlaşılma getirebilir. Zira “parmak ısırma” Türkçede şaşkınlık ifade eden bir deyim olarak da kullanılmaktadır. (Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 558) Oysa ayette şaşkınlık değil öfke duygusundan söz edilmektedir. İslamoğlu’nun tercih ettiği “diş geçirmek” deyiminin de öfkeyle bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira diş geçirmek, birine zorla veya inatla istediğini yaptırmak anlamına gelmektedir. (Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 238) Süleymaniye Vakfı’nın tercih ettiği “tırnaklarını yemek” ifadesi ise ayetin lafzıyla uyumlu olmadığı gibi Türkçede bu şekilde bir deyim bulunmamaktadır. Ayrıca tırnak yeme eylemi, tedirginlik ve korkmaya işaret eder. Ayette bu durumdan söz edilmediği açıktır. Bundan dolayı burada harfi tercüme yerine manaya odaklanarak, “öfkelerinden kudururlar”, “öfkelerinden küplere binerler” şeklinde bir deyim tercih edilebilir. Bu deyimler, ayetin devamında gelen “öfkenizden çatlayın/geberin” ifadesiyle de uyumludur.

3- Nisâ 4/23:

(الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ)

Bu ayette geçen “دَخَلْتُمْ بِهِنَّ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira kadınlarla cinsel ilişkiye girmek sarih bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “kendilerini (odaya vb.) soktuğunuz” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (es-Sâbûnî, 2016, s. 1/249) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı olarak şu çeviriler yer almaktadır:

- Elmalılı: “kendileriyle zifafa girdiğiniz” (Elmalılı, 1993, s. 80).
- Çantay : “kendileriyle (ziffa) girdiğiniz” (Çantay, 1990, s. 1/123).
- Yavuz: “kendileriyle zifafa girdiğiniz” (Fikri Yavuz, trs, s. 82).
- Ateş: “birleştiğiniz” (Ateş, trs, s. 80).
- TDV: “kendileriyle birleştiğiniz” (Heyet, 2014, s. 80).
- Yaşar Nuri: “kendileriyle birleştiğiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “kendileriyle gerdeğe girdiğiniz” (Yüksel, 2016, s. 84)
- DİB: “kendileriyle zifafa girdiğiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “kendileriyle birleştiğiniz” (Heyet, 2018, s. 80).

- Süleymaniye Vakfı: “kendileriyle gerdeğe girdiğiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “kendileriyle birleştiğiniz”(Bayraklı, 2007, s. 571).
- Öztürk: “kendileriyle zifafa girdiğiniz”(Öztürk, 2011, s. 112).
- İslamoğlu: “kendileriyle gerdeğe girdiğiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Meallerin çoğunda “zifafa girmek” ve “birleşmek” ifadesi tercih edilmiştir. Birleşmek, Türkçede cinsel ilişkiden kinaye olarak kullanılan bir ifade olmakla birlikte bu ifade ile ayetteki ifade arasında lafız benzerliği bulunmamaktadır. Zifaf kelimesi ise Türkçeye Arapçadan geçmiş olup Arapçada “dügün töreni” anlamına gelmektedir.(Ömer, 2008, s. 2/987) Bu kelime günümüzde her ne kadar cinsel ilişkiyle bağdaştırılsa da aslında düğün töreni demektir. Kanaatimizce buradaki en doğru çeviri “gerdeğe girmek” ifadesinin kullanıldığı çevirilerdir. Zira Türkçeye Farsçadan geçen gerdek kelimesi Farsçada “gelin odası” anlamına gelmektedir.(Kantar, 2012, s. 137) Türkçede de gelin ve damadın girdiği oda için kullanılan bu kelimenin tercih edilmesi ayetin lafzına ve manasına daha uygundur. Zemahşerî'nin bu ifadeyle ilgili yaptığı “kendileriyle sütreli/örtülü yere girdiğiniz kadınlar” yorumu da ayette, cinsel ilişkiden kinaye olarak yatak odası benzeri bir yere girilmekten söz edildiğini gösterir.(Zemahşerî, 1408, s. 1/496) Bu da tam olarak gerdek kelimesine denk gelmektedir.

4- Nisâ 4/42:

(يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُوا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ)

Bu ayette geçen “لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira inkarcıların kıyamet gününde yok olma istekleri sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “yerin onlarla eşit/bir olmasını isterler” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(et-Taberî, 2001, s. 7/41) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “keşke hâk ile yeksan edilselerdi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “hâk ile yeksan edilselerdi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “arzu ederler ki, yerle bir edilselerdi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “yerin dibine geçirilmeyi isterler”(Ateş, trs, s. 84).
- TDV: “yerin dibine batırılmayı temenni ederler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “toprağa karışıp gitmeyi isteyecekler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “yerle bir olmak isterler”(Yüksel, 2016, s. 87).
- DİB: “yer yarılıp içine girmiş olmayı isterler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “yerin altında kaybolmayı temenni ederler” (Heyet, 2018, s. 84).
- Süleymaniye Vakfı: “toprağa karışıp kaybolmuş olmayı ne kadar çok isterler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “yerin dibine batırılmayı temenni ederler” (Bayraklı, 2007, s. 574).
- Öztürk: “toprağa karışıp yok olmayı isteyecekler” (Öztürk, 2011, s. 116).
- İslamoğlu: “yerle bir olmayı temenni ederler” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Türkçe meallerin çoğunda bu ifade “yerle bir olmak” şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak bu tercümenin ayetteki manayı tam olarak yansıttığını söylemek zordur. Zira “yerle bir olmak” veya “yerle bir etmek/edilmek” deyiminde fiziksel anlamda bir yıkım; bir şeyin temeline kadar yıkılması kastedilmektedir.(Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 694) Ayette ise kafirlerin yok olup gitmeyi istemeleri ifade edilmiştir. Türkçede bu anlamı ifade eden ve lafız olarak da ayetteki lafza benzerlik gösteren iki farklı deyim bulunmaktadır. Bunlardan birisi “yer yarılıp içine girmek”, diğeri ise “yerin dibine girmek” deyimidir. Bu iki deyim genellikle utanma esnasında kişinin kaybolmayı ve yok olmayı arzu etmesini ifade eder.(Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 693) Ayette sözü edilen kafirler de hesaba çekilip cehenneme atılmaktansa yok olmayı arzu ederler. Onların bu isteği kinayeli olarak ifade edilmiştir. Bazı meallerde kinayeli bir ifade yerine açık bir ifade olan “toprağa karışıp yok olmak” vb. mealleri tercih edilmiştir. “O gün kâfir, ‘Keşke toprak olsaydım’ diyecek” (Nebe’ 78/40) ayetiyle birlikte düşünüldüğü zaman bu mealin de son derece isabetli olduğu görülmektedir.

5- Nisâ 4/49:

(وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا)

Bu ayette geçen “فتيلاً” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Allah’ın insanlara en ufak bir haksızlık yapılmayacağı sarih bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “hurma lifi kadar” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(el-Beyzâvî, 2008, s. 1/219) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “kıl kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “kıl kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “kıl kadar” (Ateş, trs, s. 85).
- TDV: “kıl payı kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “bir hurma lifi kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “en ufak bir”(Yüksel, 2016, s. 88).
- DİB: “kıl kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “kıl payı kadar” (Heyet, 2018, s. 85).
- Süleymaniye Vakfı: “kıl kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “kıl kadar” (Bayraklı, 2007, s. 575).
- Öztürk: “zerre kadar bile” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “kıl kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Bazı meallerde bu ifade aynen tercüme edilerek, “hurma lifi” ve “hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar” ifadeleri tercih edilmiştir. Ancak Türkçede böyle bir deyim bulunmadığından bunun Türkçede tam olarak anlaşılması zor görünmektedir. Meallerin çoğunda bu ifadenin Türkçesi için “zerre kadar” ve “kıl kadar” deyimleri kullanılmıştır. Özellikle “kıl kadar” ifadesinin tercih edilmesinin hurma lifiyle kıl arasındaki fiziksel benzerliğe dayandığını söyleyebiliriz. Bazı meallerde ise kinayeli ifade yerine “en ufak bir...” şeklinde açık bir ifade kullanılmıştır. Ancak inceleme imkânı bulduğumuz meallerde gözden kaçan

bir hususun olduğunu söylememiz gerek. Bu ayette geçen “فتيلا” ifadesinde, insanlara bu kadar küçük bir haksızlığın veya daha fazlasının da yapılmayacağına dikkat çekilmiştir. Bunun Türkçede de aynı şekilde anlaşılması için “zerre kadar bile” veya “kıl kadar bile” şeklinde “bile” kaydının eklenmesi gerekmektedir. İncelenen mealler arasında bu hususa yalnızca Öztürk'ün mealinde dikkat edildiği görülmüştür.

6-Mâide 5/6:

﴿وَجَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ﴾

Bu ayette geçen “جاء... من الغائط” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira abdest bozmak sarih bir ifadeyle değil, kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. Şöyle ki, ayette geçen “الغائط” kelimesi Arapçada “topraktaki çukur” anlamına gelip tuvalet için kullanılmaktadır (İbn Manzûr, 1994, s. 2/153). Ayette de “tuvaletten gelmek” ifadesi kinayeli olarak abdest bozmak anlamında kullanılmıştır (Nesefî, 1998, s. 1/360). Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “hacet yerinden gelir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “ayak yolundan gelmişse” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “ayak yolundan gelmişse” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “tuvaletten gelmişse”(Ateş, trs, s. 107)
- TDV: “tuvaletten gelirse” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “tuvaletten gelmişse” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “tuvaletten gelmiş”(Yüksel, 2016, s. 106)
- DİB: “abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “ayak yolundan gelirse”(Heyet, 2018, s. 107)
- Süleymaniye Vakfı: “ayak yolundan gelir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “tuvaletten gelirse”(Bayraklı, 2007, s. 674)
- Öztürk: “tuvalet ihtiyacınızı gidermişseniz”(Öztürk, 2011, s. 146)
- İslamoğlu: “doğal ihtiyacınızı gidermişseniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Meallerin çoğunda “الغائط” kelimesinin etimolojisine dikkat edilmiş ve bu kelime “tuvalet” ve “ayak yolu” olarak tercüme edilmiştir. Bu hususta meallerin çoğunda isabet edildiği görülmektedir. Ancak özellikle günümüz Türkçesinde “tuvaletten gelmek” değil “tuvaletten çıkmak” ifadesi kullanılmaktadır. Bu sebeple ayetin mealinin bu doğrultuda ele alınması daha isabetli olacaktır. Bazı meallerde ayette kinaye yoluyla ifade edilen husus “abdest bozmak” ve “tuvalet ihtiyacını gidermek” şeklinde (nisbeten) daha açıkça ifade edilmiştir. Bunun da makul bir tercih olduğu açıktır. Ancak “doğal ihtiyaç gidermek” ifadesinden maksadın ne olduğu tam olarak anlaşılabilir değildir.

7- Mâide 5/11:

(إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ)

Bu ayette geçen “أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Arapçada بسط اليد (el uzatmak), birine saldırmak anlamına gelen kinayeli bir ifadedir.(es-Sâbûnî, 2016, s. 1/310) Ayette müşriklerin Müslümanlara saldırıp öldürmek istemeleri sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “size ellerini uzatmaya yeltenmişlerdi” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir (Nesefî, 1998, s. 1/433). Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı olarak şunları görmekteyiz:

- Elmalılı: “size bir kavim el uzatmayı kurmuştu” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “size ellerini uzatmayı kurmuşdu” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “size ellerini uzatmayı kurmuştu” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “size ellerini uzatmağa (saldırmaya) yeltenmişti”(Ateş, trs, s. 108).
- TDV: “size el uzatmaya yeltenmişti” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “ellerini size uzatmaya niyet etmişti” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “size el uzatmağa yeltenmişti”(Yüksel, 2016, s. 106)
- DİB: “size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “size el uzatmaya yeltenmişti” (Heyet, 2018, s. 108).
- Süleymaniye Vakfı: “içinize elini sokmaya çalıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “size el uzatmaya teşebbüs etmişti”(Bayraklı, 2007, s. 675).
- Öztürk: “sizi ortadan kaldırmaya kalkışmış”(Öztürk, 2011, s. 147).
- İslamoğlu: “el uzatmaya kalkışmıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Türkçe meallerin çoğunda ayetteki bu ifade için “el uzatmak” deyimini tercih edilmiştir. Bunun tercih edilmesinde Arapça بسط اليد ifadesinin birebir tercüme edilmesinin etkili olduğu ortadadır. Ancak bu tercümenin ayetteki manayı tam olarak yansıttığını söylemek mümkün görünmemektedir. Zira Türkçede “el uzatmak” deyimini; “harama el uzatmak”, “yetim malına uzatmak” örneklerinde olduğu gibi bir nesneye yönelik kullanıldığında hakkı olmayan bir şeyi almaya çalışmak anlamına gelmektedir. Ayette böyle bir kastın olmadığı açıktır. Aynı deyim kişiye/kişilere yönelik kullanıldığında ise yardım etmek ve destek olmak anlamına gelmektedir (TDK-Sözlük, 2023). Bu durumda ayette kastedilenin tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ayetteki ifadeyi birebir tercüme etmek yerine doğrudan kastedilen anlamı vermek veya aynı/yakın anlama gelebilecek başka bir deyim bulmak gerekmektedir. Ayette kastedilen anlam müşriklerin Müslümanlara saldırması olduğuna göre bu ifadeyi “size saldırmaya yeltenmişlerdi” şeklinde Türkçeye aktarmak daha uygun olacaktır. Ayrıca bir öneri olarak; içerisinde “el” kelimesinin de geçmesinden hareketle, burada “ele geçirmek” deyimini de tercih edilebilir.

8- Mâide 5/64:

(وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ)

Bu ayette geçen “يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Yahudilerin, Allah Teâlâ'nın cimri olduğuna dair iftiralara sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “Allah'ın eli

bağlıdır” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(el-Beyzâvî, 2008, s. 1/274) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalı: “«Allahın eli bağlı» dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “«Allahın eli bağlıdır (sıkıdır)» dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “Allah’ın eli bağlıdır (cömert değildir) dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “Allah’ın eli bağlıdır (Allah cimridir)” dediler” (Ateş, trs, s. 117).
- TDV: “Allah’ın eli bağlıdır (sıkıdır), dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “dediler ki: Allah’ın eli bağlıdır” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “Allah’ın eli bağlı, dedi” (Yüksel, 2016, s. 113).
- DİB: “Allah’ın eli bağlıdır dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “Allah’ın eli bağlanmış! dediler”(Heyet, 2018, s. 117).
- Süleymaniye Vakfı: “Allah’ın eli sıkıdır dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “Allah’ın eli bağlıdır/cimridir dediler”(Bayraklı, 2007, s. 683).
- Öztürk: “Allah çok cimrileşti diyorlar”(Öztürk, 2011, s. 160).
- İslamoğlu: “Allah’ın eli sıkıdır! dediler” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Meallerin hemen hepsinde bu cümlelerin birebir tercümesi esas alınmış ve ayet “Allah’ın eli bağlıdır” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Ancak Türkçede “eli bağlı olmak” deyimini cimrilikten ziyade çaresizliği ifade eder.(Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 276) Diğer bazı meallerde ise “eli sıkı” olmak deyimini tercih edilmiştir. Gerek lafız bakımından ayetteki ifadeye son derece yakın olması gerekse anlam olarak cimriliği ifade etmesi sebebiyle(Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 276) bu deyimini tercih edilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

9-A’râf 7/40:

(وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ)

Bu ayette geçen “حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Allah’ın ayetlerini yalanlayanların cennete girmelerinin imkânsız olduğu sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “deve iğnenin deliğine girinceye kadar” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(er-Râzî, 2000, s. 14/241) Türkçe meallerin hemen hepsinde ifade aynen tercüme edilmiştir. Ancak Öztürk ve İslamoğlu meallerinde, Zemahşerî’nin aktardığı “el-cümmelü” ve “el-cümlü” şeklindeki rivayetler(Zemahşerî, 1408, s. 2/103) esas alınarak ayette geçen الْجَمَلُ kelimesinin “deve” değil “halat” anlamında olduğu söylenmiş ve bu sebeple ayet Türkçeye “halat iğne deliğinden geçinceye” kadar şeklinde aktarılmıştır. Her ne kadar bu ifade özellikle Türkçede daha anlaşılır olsa da her ikisi de kinayeli bir çeviridir. Türkçede her iki çeviriyi de karşılayan lafız yakınlığı bulunan bir deyim bulunmamaktadır. Ancak “deve iğne deliğinden geçinceye kadar” veya “halat iğne deliğinden geçinceye kadar” ifadelerinin imkânsızlık anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple iki çevirinin de uygun olduğu kanaatindeyiz. Buna ilaveten, kinayeli ifadenin açık bir ifadeyle değiştirilmesi ve ayetin “onlar hiçbir zaman cennete giremeyecekler” şeklinde Türkçeye aktarılması veya bu ayetin lafzî tercümesinin yanında parantez için de bu ifadenin de aktarılması mümkündür.

10- Hûd 11/40:

(حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ)

Bu ayette geçen “فَارَ التَّنُّورُ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Nuh (a.s.) tufanın başlangıcı olan yeraltındaki suların coşkun bir şekilde yeryüzüne çıkması olayı sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “tandır kaynadı(ğ)ı zaman” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(er-Râzî, 2000, s. 17/346) Burada geçen “tandır” kelimesinin gemi kazanı olduğunu söyleyenler de olmuştur.(Fikri Yavuz, trs, s. 227) Buna göre “فَارَ التَّنُّورُ” ifadesi Nuh'un (a.s.) gemisinin harekete hazır olmasından kinaye olur. Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “tennur feveran ettiği vakit” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “fırın kaynadığı zaman” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yavuz: “fırından su taşıp fişkırdığı (yahut geminin kazanı kaynadığı) vakit” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “tandır kaynayınca” (Ateş, trs, s. 225).
- TDV: “sular coşup yükselmeye başlayınca” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “tandır kaynayınca” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “gök kaynayıp taşınca”(Yüksel, 2016, s. 208).
- DİB: “tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca)” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “sular coşup yükseldi”(Heyet, 2018, s. 225).
- Süleymaniye Vakfı: “tandır kaynadığında” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “tandırdırda sular kaynamaya başlayınca”(Bayraklı, 2007, s. 222).
- Öztürk: “her taraftan sular fişkırmaya başlayınca”(Öztürk, 2011, s. 307).
- İslamoğlu: “tandır kaynadı” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Bu ifadenin Türkçeye aktarılmasında meallerin çoğu harfî tercümeyle esas alarak “fırın kaynadı” ve “tandır kaynadı” cümlelerini tercih etmiştir. DİB mealinde parantez içinde, Öztürk’ün mealinde ise doğrudan, ifadenin tercümesi olarak kinayeden maksat olan mana yazılmıştır. Bu ifadeye lafız olarak yakın Türkçe kinayeli bir ifade olmaması ve harfî tercümenin Türkçede tam olarak anlaşılabilmesi sebebiyle Öztürk’ün mealinin ayetin anlaşılması için daha uygun olduğu kanaatindeyiz.

11-Kehf 18/42:

(فَأَصْبَحَ يُغْلِبُ كَفَيْهِ)

Bu ayette geçen “يُغْلِبُ كَفَيْهِ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Şöyle ki; Allah Teâlâ burada bütün malını yitirmiş ve yaptığı harcamalar için yakınan ve dövünen birinin durumunu anlatmaktadır.(el-Bezâvî, 2008, s. 2/12) Ancak bu kişinin üzüntüsünü ve yakınmasını sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “iki avucunu çevirmeye/alt üst etmeye başladı” diyerek kinayeli bir biçimde ifade etmiştir. Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “avuçlarını oğuşturup kaldı” (“Kur’ân Meali”, 2023).

- Çantay : “avuclarını uğuşdurakaldı” (Çantay, 1990, s. 2/541).
- Yavuz: “avuclarını oğuşturmayaya durdu” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “ellerini uğuşturmağa başladı” (Ateş, trs, s. 297).
- TDV: “ellerini oğuşturup kaldı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “vahlanarak avuclarını ovuşturuyor” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “matem tutmaya...başladı” (Yüksel, 2016, s. 267).
- DİB: “ellerini oğuşturuyor” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “çırpınmaya başladı” (Heyet, 2018, s. 297).
- Süleymaniye Vakfı: “ellerini ovuşturup” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “ellerini ovuşturup kaldı”(Bayraklı, 2007, s. 373)
- Öztürk: “ellerini ovuşturuyor”(Öztürk, 2011, s. 409)
- İslamoğlu: “ellerini ovuşturarak” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Burada aktarılan ve aktarılmayan meallerin neredeyse tamamında bu ifadenin Türkçe karşılığı olarak “elini/avucunu ovuşturmak/oğuşturmak” ifadesi tercih edilmiştir. Bunun bir deyim olmasının ve Arapçadaki kinayeye lafız itibariyle benzemesinin meal yazarlarını bu tercihe sevk ettiği söylenebilir. Ancak bu deyim Türkçedeki anlamıyla ayetteki kinayeli lafızın anlamı birbirini karşılamaktan uzaktır. Çünkü ayette pişmanlık ve üzüntü ifade eden kinayeli bir lafız kullanılmıştır. Oysa meallerde tercih edilen “elini/avucunu ovuşturmak/oğuşturmak” deyimini birinin karşısında ezilip büzülme ve birinin kötü bir duruma düşmesi için içten içe sinsice sevinme anlamında kullanılmaktadır (“TDK-Sözlük”, 2023). Ayetteki kinayeli lafızda varını yoğunu yitiren kişinin pişmanlık ve üzüntü göstergesi olarak ellerini birbirine vurduğundan söz edilmektedir. Bu sebeple Kur’ân Yolu mealinde tercih edilen “çırpınmaya başladı” ifadesinin daha uygun olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca Türkçede “dizini dövmek” ve “dövünmek” deyimleri de pişmanlık ve üzüntünün vücut hareketleri üzerinden ifade edildiği diğer lafızlardır. Bu sebeple ayetin Türkçe karşılığı olarak bu lafızlar da tercih edilebilir. (Bilgin, 2014, s. 353)

12- Lokman 31/18:

(وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ)

Bu ayette geçen “لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira bu ayette Hz. Lokman’ın (a.s.) oğluna, insanlara karşı kibirli davranmama hususunda verdiği öğüt aktarılmıştır. Ancak Hz. Lokman’ın (a.s.) bu öğüdü sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “yanağımı buruşturma/çevirme” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (Zemahşerî, 1408, s. 3/497) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “avurdunu şişirme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “yüzünü çevirme” (Çantay, 1990, s. 2/730).
- Yavuz: “yüzünün yanını çevirme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “yanağımı bükme” (Ateş, trs, s. 411).

- TDV: “yüz çevirme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “yüzünü çevirme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “halkı küçümseme” (Yüksel, 2016, s. 365)
- DİB: “yüz çevirme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “burun kıvrırma” (Heyet, 2018, s. 411).
- Süleymaniye Vakfı: “burun kıvrırma” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “yüz çevirme” (Bayraklı, 2007, s. 293).
- Öztürk: “böbürlenme” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “böbürlenme” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Bazı mealler bu ifadenin tercümesinde harfî tercümeyle esas alarak “avurdunu şişirme”, “yanağını bükme” ve “yüzünün yanını çevirme” çevirilerini tercih etmiştir. Ancak bu lafızların kibirli davranmayı ifade ettiklerini söylemek güçtür. Meallerin çoğunda ise bu ifadenin tercümesi için kinayeli bir karşılık bulma arayışına girildiği görülmektedir. Ancak ne yazık ki bazı meallerde tercih edilen “yüz çevirmek” deyimini kibirlenme anlamında değil, ilgiyi kesme, ilgilenmeme anlamında kullanılan bir deyimdir (“TDK-Sözlük”, 2023). Bu sebeple bu meallerin de ayetteki manayı tam olarak yansıtmadığı söylenebilir. Kur’ân Yolu ve Süleymaniye Vakfı meallerindeki “burun kıvrırma” ifadesi ise son derece yerinde bir tercihtir. Zira bu mealde; ayetteki mana, lafız benzerliği de olan kinayeli bir ifadeyle Türkçeye aktarılmıştır. Bazı meallerde ise ayetteki kinayeli ifade açık bir ifadeye dönüştürülerek “böbürlenme” ve “halkı küçümseme” şeklinde tercüme edilmiştir. Bunlara ilaveten “tepeden bakmak” deyimini de bu ayetin mealinde tercih edilebilir.

13-Secde 32/12:

{وَأَلُو تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُوسِهِمْ}

Bu ayette geçen “نَاكِسُوا رُؤُوسِهِمْ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira günahkarların hesap anındaki pişmanlıkları sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “başları eğik” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (eş-Şevkânî, 1996, s. 4/291) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “başlarını eğmişler” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “sernügün” (Çantay, 1990, s. 2/735).
- Yavuz: “başlarını eğerek” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “başlarını öne eğmiş”(Ateş, trs, s. 415)
- TDV: “başlarını öne eğecekleri” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “başlarını eğmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “başlarını öne eğmiş” (Yüksel, 2016, s. 367).
- DİB: “boyunlarını büküp” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “başlarını önlerine eğmiş” (Heyet, 2018, s. 415).

- Süleymaniye Vakfı: “başlarını öne eğdikleri sırada” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “başlarını eğerek” (Bayraklı, 2007, s. 428).
- Öztürk: “başları eğik” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “başları eğik” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Türkçe meallerin çoğunda bu ifadenin karşılığı olarak Arapçasının birebir tercümesi olan “başları eğik” ifadesi tercih edilmiştir. Bu ifadenin gerek Türkçede deyim olarak kullanılması gerekse Arapçadaki pişmanlık manasını yansıtmaması sebebiyle en uygun meal tercihi olduğu söylenebilir. Bazı meallerde görülen “boynu bükük” ifadesi buraya uygun düşmemektedir. Zira “boynu bükük” ifadesi Türkçede zavallı ve acınası durumda olan kimseler için kullanılır (“TDK-Sözlük”, 2023). Oysa burada sözü edilen günahkârlar dünya hayatında imkanları varken hayırlı ameller işlemediklerine pişman olmuş kimselerdir. Ayette geçen “Rabbimiz! Gördük ve işittik; bizi geri gönder de rızâna uygun işler yapalım, artık kesin olarak inandık!” cümlesi de bunu açıkça göstermektedir.

14- Ahzâb 33/10:

(وَإِذْ زَاغَتِ الْبَصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ)

Bu ayette geçen “زَاغَتِ الْبَصَارُ” ve “بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ” ifadelerinde kinaye bulunmaktadır. Zira bu ayette Müslümanların Hendek Savaşı’nda maruz kaldıkları yoğun düşman saldırısı altında yaşadıkları dehşet ve korku sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “gözler kaymış ve kalpler gırtlaklara ulaşmış” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. Bu ifadelerin kinaye olmasıyla ilgili Âlûsî şu açıklamayı yapar: “Gözler dehşetten dolayı normal bakamaz ve bakışlar sağa sola meyleder. Akciğerler de korkudan dolayı şişer ve boğaza doğru yükselir.” (el-Âlûsî, 1996, s. 11/154) Bu açıklamadan anlaşıldığı üzere bu lafızların hakiki boyutu bulunmakla birlikte asıl kastedilen dehşet ve korku duygusunun olmasıdır. Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmışdı” (Çantay, 1990, s. 2/742).
- Yavuz: “gözler yılmış, kalpler gırtlaklara dayanmıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “gözler (şaşkınlıktan ötürü) kaymış, yürekler (korkudan) hançerelere dayanmıştı” (Ateş, trs, s. 418).
- TDV: “gözler yıldı, yürekler gırtlığa geldiği... zaman” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “gözler kaymış, yürekler gırtlaklara ulaşmıştı” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “Gözler dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti” (Yüksel, 2016, s. 371).
- DİB: “gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “korkudan gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti” (Heyet, 2018, s. 418).
- Süleymaniye Vakfı: “Gözler yuvalarından fırlamış, yürekler ağızlara gelmişti” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “gözler yıldı, yürekler gırtlaklara geldiği ... zaman” (Bayraklı, 2007, s. 554)
- Öztürk: “korkudan gözleriniz belermiş, yürekleriniz ağızınıza gelmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).

- İslamoğlu: “gözlerin yuvalarından fırladığı, yüreklerin ağızlarına geldiği” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Meallerin çoğunda birinci ifade için harfî tercüme esas alınıp “gözlerin kayması” şeklinde bir tercih yapılmıştır. Ancak Türkçede dehşet ve korkuyu gözlerin kayması üzerinden ifade eden bir lafız mevcut değildir. Bu ifade Türkçeye aynen aktarıldığı zaman şaşılık benzeri bir durum akla gelmektedir. Oysa ayette ifade edilmek istenen durum bu değildir. (Bilgin, 2014, s. 140) Diğer bazı meallerde tercih edilen “gözlerin yılması” deyimini ise bir işe girişmeye çekinmek ve usanmak; “gözlerini belirtmek” ise muhatabı dikkatle dinlemek veya bir mesaj vermek amacıyla dik dik bakmak anlamında kullanılır. (Bilgin, 2014, s. 140) Yüksel mealinde tercih edilen “gözü dönmek” deyimini ise öfke duygusunu ifade etmektedir. Bunların da ayetteki ifadeyi karşılamaktan uzak olduğu açıktır. Kanaatimizce buradaki en doğru ifade “gözler yuvalarından fırlamış” ifadesidir. Zira bu ifade ile Arapça ifade arasında lafız benzerliği ve birebir anlam uyumu söz konusudur.

Ayetteki ikinci ifadenin meallerdeki yaygın karşılığı “yürekler/kalpler gırtlaklara dayanmıştı” cümlesi olmuştur. Burada da birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. Türkçede bu şekilde bir anlatım bulunmadığı için bunun ayetteki manayı tam olarak yansıttığı söylenemez. Bunun yerine ayetteki ifadeye lafız olarak yakın olan ve bazı meallerde de tercih edilen “yüreği ağzına gelmek” deyiminin kullanılması daha uygun olacaktır. Zira bu deyim de tıpkı ayetteki kinayeli lafız gibi korku ifade etmek için kullanılmaktadır.

15-Ahzâb 33/49:

{إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ}

Bu ayette geçen “مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira ayette cinsel ilişkiye girmeden boşanan kadınların iddet süresinden söz edilmektedir. Ancak cinsel ilişkinin gerçekleşmemesi sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “onlara dokunmadan önce” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir (Nesefi, 1998, s. 1/198). Türkçe meallerin hemen hepsinde bu ifade birebir Türkçeye tercüme edilmiş, bazı meallerde ise ayetteki kinaye ifade açıkça belirtilmiştir. Türkçede cinsel ilişkiyi ifade etmek için “dokunmak” şeklinde bir deyim vb. olmasa da bağlam içerisinde bu ifadenin cinsel ilişki anlamında kullanıldığının anlaşıldığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla burada birebir tercüme veya sarıh ifade kullanmanın uygun olduğu kanaati hasıl olmuştur. Bunlara ilaveten “el sürmek” ifadesinin de kullanılması mümkündür.

16-Saffât 37/48:

{وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ}

Bu ayette geçen “قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira burada cennetteki eşlerin namuslu, iffetli kadınlar olduğundan, eşlerinden başkasına bakmadıklarından söz edilmektedir. (Zemahşerî, 1408, s. 4/453) Ancak bu durum sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “bakışlarını kısıtlayan” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “nazarlarını kasretmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “nazarlarını yalnız zevcelerine atfetmiş” (Çantay, 1990, s. 2/797).
- Yavuz: “bakışlarını kocalarına hasretmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “yalnız kendilerine göz dikmiş” (Ateş, trs, s. 446).

- TDV: “güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “gözlerini onlara dikmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “gözlerinin içine bakan” (Yüksel, 2016, s. 395).
- DİB: “bakışlarını yalnızca kendilerine çevirmiş” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “eşinden başkasına bakmayan” (Heyet, 2018, s. 446).
- Süleymaniye Vakfı: “gözlerini onlardan ayırmayan” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “gözlerini kendilerinden ayırmayan” (Bayraklı, 2007, s. 283).
- Öztürk: “kendilerinden başkasına bakmayan” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “gözü dışarıda olmayan” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Diğer ifadelerde olduğu gibi bu ifadenin Türkçesinde de meallerin çoğu birebir tercümeyle esas almıştır. Bazı mealler “nazarını kasretmek/atfetmek”, “bakışını hasretmek/tahsis etmek” gibi özellikle de günümüz Türkçesinde tam olarak anlaşılması zor olan ifadeleri tercih etmiştir. Söz konusu meallerin yazıldığı dönemlerde bu ifadelerin iffetli olma manasında kullanılıp kullanılmadığı ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte günümüzde bu ifadelerin ayetteki manayı ifade etmediği açıktır. Süleyman Ateş ve Yaşar Nuri Öztürk’ün tercih ettiği “göz dikmek” ifadesi de buraya uygun değildir. Zira “göz dikmek” bir şeyi ele geçirme ve sahip olma istemek anlamında kullanılan bir deyimdir. (Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 319) Burada söz konusu mananın kastedilmediği açıktır. Edip Yüksel’in tercih ettiği “gözünün içine bakmak” ifadesi ise daha ziyade birinden gelecek emirleri yerine getirmeye hazır olmak anlamındadır. (Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 339) “Gözünü ayırmamak” ise takip etmek ve fiziki anlamda sürekli bir yere veya bir şeye bakmak anlamında kullanılan bir ifadedir. İçerisinde göz kelimesinin geçtiği, iffetle bağlantılı tek deyim “gözü dışarıda olmak” (bu ayete göre “gözü dışarıda olmayan”) deyimidir. (Saraçbaşı & Minnetoğlu, 2002, s. 331) Bu sebeple, İslamoğlu’nun mealinde olduğu gibi ayetin mealinin bu deyim üzerinden yapılması daha doğru olacaktır. Bunun yanı sıra “gözü başkasını görmeyen”, “eşinden başkasına bakmayan” veya Öztürk’ün mealinde tercih edilen “kendilerinden başkasına bakmayan” ifadeleri de aynı anlamı karşılamaktadır.

17-Zümer 39/23:

(تَفْسَعُرُ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْتُونُونَ رَبَّهُمْ)

Bu ayette geçen “تَفْسَعُرُ مِنْهُ جُلُودُ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira Kur’ân’ı kerimi okuyan/dinleyen kişilerin içine girdikleri korku ve saygı durumu sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “ondan dolayı derileri ürperir” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (er-Râzî, 2000, s. 15/450) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “derileri örperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “derileri ürperir”(Çantay, 1990, s. 2/827)
- Yavuz: “derileri, ondan ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “derileri ürperir”(Ateş, trs, s. 460)
- TDV: “tüyleri ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “derileri ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).

- Yüksel: “tüyleri ürperir”(Yüksel, 2016, s. 408)
- DİB: “derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “tüyleri ürperir”(Heyet, 2018, s. 460)
- Süleymaniye Vakfı: “derileri ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “tüyleri ürperir”(Bayraklı, 2007, s. 306)
- Öztürk: “tenleri ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “tenleri ürperir” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Meallerin çoğunda bu ifadenin harfî tercümesi esas alınarak “derileri/tenleri ürperir” şeklinde bir meal tercih edilmiştir. Ancak kişinin saygısını veya haşyetini ifade etmek için Türkçede “derisi ürpermek” şeklinde bir kullanım mevcut değildir. Bunun yerine bazı meallerin de tercih ettiği “tüyleri ürperir” veya “tüyleri diken diken olur” ifadeleri daha uygun olacaktır.

18-Necm 53/9:

(فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ)

Bu ayette geçen “قَابَ قَوْسَيْنِ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira bu ayette Allah Rasûlü (s.a.v.) ile Cebrâil (a.s.) arasındaki yakınlığın durumu sarîh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “iki yay miktarı” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir (Nesefî, 1998, s. 3/390). Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalı: “kabe kavseyini” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “iki yay kadar” (Çantay, 1990, s. 3/972).
- Yavuz: “iki yay aralığı kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “İki yay uzunluğu kadar” (Ateş, trs, s. 525).
- TDV: “(birleştirilmiş) iki yay arası kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “İki yayın beraberliği gibi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “iki yay kadar”(Yüksel, 2016, s. 463)
- DİB: “iki yay aralığı kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “iki yay kadar” (Heyet, 2018, s. 525).
- Süleymaniye Vakfı: “İki yayın tek kirişi gibi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “İki yayın arası kadar”(Bayraklı, 2007, s. 42)
- Öztürk: “üst üste getirilen iki yay mesafesi kadar” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “iki yay aralığı” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Bu ayette geçen “iki yay miktarı” ifadesinin tam olarak ne olduğu hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Zahirî bakıldığında yan yana koyulan iki yayın uzunluğu kadar bir mesafeden söz edildiği zannedilmektedir. Ancak durum böyle değildir. Âlûsî’nin bu hususta aktardığı görüşler şunlardır:

- Yayın tutma yeri ile bükük kısmı arasındaki mesafe
- Yayın tutma yeri ile yay kirişi arasındaki mesafe
- Birbirine yapışık durumda olan iki yay arasındaki mesafe

Üçüncü görüşe göre Araplar arasında yaygın olan bir uygulama olarak, anlaşma yapmak isteyen iki kişi yaylarını birleştirip tek bir yay gibi kullanarak aynı oku birlikte fırlatırdı. Bu uygulama onların arasındaki yakınlığı temsil ederdi (el-Âlûsî, 1996, s. 14/48).

Arka planında ne olursa olsun bu ifade Allah Rasûlü (s.a.v.) ile Cebrâil (a.s.) arasındaki yakınlıktan kinayedir. Ancak Türkçede yay veya yay kirişi vb. üzerinden yakınlık ifade eden bir lafız bulunmadığı için harfî tercüme yerine mana odaklı tercüme yapılabilir veya bu manayı ifade eden yeni bir deyim kullanılabilir.

19-Kamer 54/13:

(وَحَمَلْنَا عَلَىٰ ذَاتِ الْأَوَّاحِ وَدُسْرٍ)

Bu ayette geçen “ذَاتِ الْأَوَّاحِ وَدُسْرٍ” ifadesinde kinaye bulunmaktadır. Zira bu ayette Allah Teâlâ, Nuh'u (aleyhisselâm) gemiye bindirdiğinden söz etmektedir. Ancak “gemi” sarîh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “tahtalı ve çivili” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir. (el-Âlûsî, 1996, s. 14/81) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “elvahlı ve kenetli bir hamule” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “levhalar ve mihlarla yapılmış (gemi)” (Çantay, 1990, s. 3/982).
- Yavuz: “levhalardan yapılmış ve perçinleşmiş gemi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “tahtalar ve çiviler(le yapılmış gemi)” (Ateş, trs, s. 528).
- TDV: “tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “levhalar ve çivilerden oluşturulan şey” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “ağaç lifleri ile (bağlanmış) kütükler” (Yüksel, 2016, s. 466)
- DİB: “çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “tahtalar ve mihlarla yapılmış gemi” (Heyet, 2018, s. 528).
- Süleymaniye Vakfı: “levhaları birbirine perçinlenmiş bir gemi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “tahtadan yapılmış, çivilerle çakılmış gemi” (Bayraklı, 2007, s. 68)
- Öztürk: “birbirine kenetli tahta levhalardan yapılmış bir gemi” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “(malzemesi) ahşap ve çiviler olan bir (gemi)” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Diğer kinayeli ifadelerin aksine mealler burada harfî tercüme yapmamış, kinayeyle kastedilen gemiyi de tercümeyle katarak meal yapmıştır. Kanaatimizce burada doğru olan da budur. Zira kinayeli ifadenin harfî tercümesi olan “tahtalı ve çivili” Türkçede bir anlam ifade etmemektedir. Türkçede gemiden kinaye olabilecek bir lafız da olmadığı için burada doğru olan kinayeli lafızla birlikte kinayeyle kastedilen lafız da zikretmektir. Ancak bu şekilde kinayeli lafız Türkçede anlam kazanabilir.

20-İnşikâk 84/19:

(لَنْزَكِبْنَ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ)

Bu ayetin tamamında kinaye bulunmaktadır. Zira insanların bir durumdan başka bir duruma geçecek olmaları sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “bir tabakadan başka bir tabakaya bineceksiniz” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(el-Âlûsî, 1996, s. 15/290) Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

- Elmalılı: “sizler binip binip geçeceksiniz elbette tabakadan tabakaya” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Çantay : “siz (ey insanlar), hiç şübhesiz, o halden bu haale bineceksiniz” (Çantay, 1990, s. 1/1163).
- Yavuz: “Sizler, muhakkak halden hale binip geçeceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Ateş: “siz, mutlaka tabakadan tabakaya bineceksiniz” (Ateş, trs, s. 589).
- TDV: “halden hale geçersiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yaşar Nuri: “boyuttan boyuta/halden hale mutlaka geçeceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Yüksel: “Siz evreden evreye binip geçeceksiniz” (Yüksel, 2016, s. 528).
- DİB: “Şüphesiz siz hâlden hâle geçeceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Kur’ân Yolu: “Siz halden hale geçeceksiniz” (Heyet, 2018, s. 589).
- Süleymaniye Vakfı: “Kesinlikle basamak basamak ilerleyeceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- Bayraklı: “siz halden hale geçersiniz” (Bayraklı, 2007, s. 396).
- Öztürk: “halden hale gireceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).
- İslamoğlu: “safha safha, adım adım ilerleyeceksiniz” (“Kur’ân Meali”, 2023).

Tefsirlerde aktarıldığına göre burada insanların görecekleri kıyamet sahnelerinden veya dünyadaki hallerinden veya dünya ve ahiret hallerinden söz edilmektedir. Bundan dolayı meallerin çoğunda “tabaka” kelimesi “hal” olarak, “binmek” ise “geçmek” olarak tercüme edilmiştir. Bunun yerinde bir tercih olduğu açıktır. Bunlara ilaveten “türlü hallere şahit olacaksınız”, “türlü aşamalardan geçeceksiniz” cümleleri de bu ayetin meali olarak tercih edilebilir.

21-Tekâsür 102/2:

(حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ)

Bu ayetle ilgili yorumlardan birine göre kinaye bulunmaktadır. Şöyle ki, bir öncesindeki ayette “Çoklukla övünme yarışı sizi oyaladı” buyurulmuş, bu ayette ise bu yarışın kabir ziyaretlerine kadar uzadığı bildirilmiştir. Bazı müfessirler bu ziyaretin hakiki manada olduğunu, insanların kendi kabilelerini çok göstermek için kabirlerde yatanları dahi saydığını söylemiştir.(Zemahşerî, 1408, s. 4/791) Buna göre ayette kinayeden söz edilemez. Bazı müfessirlere göre ise bu ayette insanların çokluk yarışının ölünceye kadar sürdüğünden söz edilmektedir ve bu durum sarıh bir ifadeyle değil, birebir metin çevirisi dikkate alındığında “kabirleri ziyaret edinceye kadar” denilerek kinayeli bir biçimde ifade edilmiştir.(er-Râzî, 2000, s. 32/271) Çünkü ölen kişi kabre koyulur ve bu da bir tür ziyaret sayılır. Kanaatinizce bu görüş daha doğrudur. Türkçe meallerde bu ifadenin karşılığı şunlardır:

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

- Elmalılı: "Ta.. ziyaret edişinize kadar kabirleri" ("Kur'ân Meali", 2023).
- Çantay : "tâ kabirler (e kadar gidib) ziyaret ettiniz" (Çantay, 1990, s. 1/1215).
- Yavuz: "Kabirlere varıncıya kadar ziyaret ettiniz" ("Kur'ân Meali", 2023).
- Ateş: "Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz" (Ateş, trs, s. 600).
- TDV: "nihayet kabirleri ziyaret ettiniz" ("Kur'ân Meali", 2023).
- Yaşar Nuri: "Öyle ki, ziyaret edip saydınız kabirleri" ("Kur'ân Meali", 2023).
- Yüksel: "Mezarlara varıncaya (ölünceye) kadar" (Yüksel, 2016, s. 543).
- DİB: "kabirlere varıncaya (ölünceye) kadar" ("Kur'ân Meali", 2023).
- Kur'ân Yolu: "kabirlere varıncaya kadar" (Heyet, 2018, s. 600).
- Süleymaniye Vakfı: "Yarış, kabirlerinizi boylayıncaya kadar sürdü" (el-Âlûsî, 1996, s. 14/48).
- Bayraklı: "Ta ki ölüp kabre gelinceye kadar" (Bayraklı, 2007, s. 35).
- Öztürk: "kabirleri boylayacağınız vakte kadar" (el-Âlûsî, 1996, s. 14/48).
- İslamoğlu: "ta ki siz mezarlıklara varıncaya dek" (el-Âlûsî, 1996, s. 14/48).

Bu ifade bazı meallerde, hakiki mana tercih edildiği için "kabir ziyareti" olarak, bazı meallerde ise ölümden kinaye olarak "kabre varmak" ve "kabri boylamak" olarak karşılık bulmuştur. Bazı meallerde ise "kabre varmak" ve "ölüm" birlikte zikredilmiştir. Ayette geçen "kabir ziyareti" ifadesi ölmekten kinaye olduğu için "kabri boylamak" ve "kabre varmak" ifadelerinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca burada "kabre girmek" ifadesinin kullanılması da mümkündür.

Sonuç

Kur'ân'da geçen kinayeli ifadelerin Türkçe meallerdeki tercümelerinin incelendiği bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ülkemizde kurumlar veya şahıslar tarafından yazılan Türkçe mealler Kur'ân'daki kinayeli ifadeleri Türkçeye aktarma hususunda birbirinden farklı yöntemler benimsemiştir. İncelenen meallerin çoğunda kinayeli ifadelerin Türkçeye aktarılmasında harfî tercüme metodunun tercih edildiği, ancak bu metodun özellikle kinaye ve deyim gibi dillere özgü ifade biçimlerinin tercümesinde her zaman doğru sonuç vermediği görülmüştür. Kur'ân'daki kinayeler özelinde bu metodun üç farklı şekilde sonuçlandığı görülmüştür. Bunlardan birincisi Arapçadaki kinayeli ifadenin Türkçede de aynı manayı ifade eden kinaye/deyim olarak karşılık bulması. Örneğin, "مَنْ قَاتِلٌ أَنْ تَمْسُوهُنَّ" ifadesi harfî tercüme olarak Türkçeye aktarıldığında ortaya çıkan lafız (onlara dokunmadan önce) Arapçadaki lafızla aynı anlamı ifade etmektedir. Bu metodun ikinci sonucu, Türkçede ortaya çıkan lafzın tam olarak ne ifade ettiğinin anlaşılabilmesidir. Örneğin, "ذَاتِ الْوِاحِ وَدُسْرٍ" lafzı Arapçada gemi için kullanılan bir ifade olmasına rağmen harfî tercümesi (tahtalı ve çivili) Türkçede bir şey ifade etmemektedir. Bu metodun üçüncü ve en problemli sonucu, Türkçede ortaya çıkan lafzın Arapçadaki mananın tam tersi bir mana ifade etmesidir. Örneğin Mâide Suresi'nde geçen "أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ" ifadesi Arapçada "saldırmak ve öldürmek maksadıyla el uzatmak" anlamında kullanılır. Bu ifade bazı meallerde harfî tercüme tercih edilerek "size ellerini uzatmaları" şeklinde tercüme edilmiştir. Türkçede "elini uzatmak" deyimini Arapçadakinin tam tersi yardım etmeyi ifade etmektedir. Bu durumda Arapça anlam ile Türkçe anlam arasında zıtlık ortaya çıkar. Özellikle son yıllarda yazılan bazı meallerde görülen bir diğer yaklaşım, Arapçadaki kinayeli ifadeyi Türkçeye aktarırken lafız benzerliği bulunan veya farklı lafızlarla oluşturulan ve aynı anlamı ifade eden kinayeli bir ifade kullanmanın tercih edilmesidir. Örneğin Zümer Suresi'nde geçen "تَقْسَعِرُّ مِنْهُ جُودٌ"

ifadesi bazı meallerde “tüyleri ürperir” şeklinde bir deyimle tercüme edilmiştir. Kaynak dildeki mesajın hedef dile doğru aktarılmasında en doğru metodun bu olduğu mülahaza edilmiştir.

Kaynakça

- Altuntaş, H., & Şahin, M. (2011). Kur'an-ı Kerim Meâli. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ateş, S. (trs). Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Bayraklı, B. (2007). Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Meali. Bayraklı Yayınları.
- Bilgin, A. (2014). Kur'an'daki Deyimler ve Zemahşerî'nin Keşşâfı. Ankara Okulu Yayınları.
- Çantay, H. B. (1990). Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm (1-3). Mürşid Çantay Yayınları.
- Ebû Nasr Cevherî. (1987). Es-Sihâh (1-7). Dâru'l-ilm.
- Âlûsî, M. (1996). Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-sebi'l-mesânî (1-16). Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye.
- el-Beyzâvî, N. (2008). Envârü't-tenzîl ve esrârü't-tevîl (1-2). Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye.
- Elmalılı, H. Y. (1993). Kur'an-ı Kerim ve Meali. Bahar Yayınları.
- Râzî, M. (2000). Mefâtihu'l-ğayb (1-32). Dâru'ihyâi't-turâsî'l-Arabî.
- Erdoğan, M. (2010). Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü. Ensar Neşriyat.
- Sâbûnî, M. A. (2016). Safvetu't-tefâsîr (1-3). Dâru't-Tevfikîyye.
- Şevkânî, M. (1996). Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr (1-6). Dâru İbn Kesîr.
- Taberî, C. (2001). Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân (1-24). Dâru Hicr.
- Fikri Yavuz, A. (trs). Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlîsi. Sönmez Yayınları.
- Heyet. (2014). Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. TDV Yayınları.
- Heyet. (2018). Kur'an Yolu Meâli. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İbn Manzûr. (1994). Lisânu'l-Arab. Dâru Sader.
- İslamoğlu, M. (2008). Hayat Kitabı Kur'an-Gerekçeli Meal Tefsir. Düşün Yayıncılık.
- Kanar, M. (2012). Türkçe—Farsça Sözlük. Say Yayınları.
- Kazvîni, C. (2009). Et-Telhîs fi ulûmi'l-belâga. Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye.
- Ömer, A. M. (2008). Mu'cemu'l-lugati'l-Arabîyyeti'l-mu'âsira. Dâru âlemi'l-kütüb.
- Öztürk, M. (2011). Kur'an-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri). Düşün Yayıncılık.
- Sâfî, M. (1995). El-Cedvel fi i'râbi'l-Kur'ân (1-16). Dâru'r-Reşîd.
- Saraçbaşı, M. E., & Minnetoğlu, İ. (2002). Örneklî ve Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü. Bilge.
- Ulugöl, F. (2020). Arap Dilinde Mebnî Kelime Türleri ve Mebnîlik İletleri. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi, 6(2), 617-639.
- Yüksel, E. (2016). Mesaj-Kuran Çevirisi. Ozan Yayıncılık.
- Zemahşerî, M. (1408). El-Keşşâf an hakâiki ğavâmidî't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvîl fi vucûhi't-te'vîl (1-4). Dâru'l-kitâbi'l-arabî.
- Zemahşerî, M. (1993). el-Mufasssal fi san'ati'l-i'râb. Mektebetu'l-Hilâl.
- Kuran Meali (2023). <https://www.kuranmeali.com>
- TDK-Sözlük (2023). <https://sozluk.gov.tr/>